

Igor Torkar

BALADNI SMEH*

Skupaj z Adamom in Evo je bil iz raja pregan tudi Rajski Smeh. Vedno ostrejša je grenkoba, s katero ugotavljam, da je božanski Rajski Smeh smrtno ogrožen v današnjem ljudožrskem svetu, polnem nasilnih konfliktov. V zunanjem in notranjem smislu je Rajski Smeh izgnanec, tujec, zdomec. V njem je veliko Pridigarjeve in Pascalove gorečnosti za samoohranitev. Pa tudi vztrajnega periklovskega demokratičnega poguma za bridko opozorilo, da Rajski Smeh živi razgan po vsem svetu. Po svetu, ki ni paradiz ampak bojišče, zlo, opustošenje.

Shakespearjeva krokarska, tatinska, roparska dvojica je poučna. Sin kralja Henrika IV. – kraljevič Henrik in njegov prijatelj, telesni in duševni debeluh Sir John Falstaf, ki je zaplodil Špelunkarski Smeh pa Potepuški, Tatinski, Roparski Smeh. To dvojico je računalniški svet nakloniral. Vsepovsod se pojavljajo sodobni Kraljeviči židovskega velekapitala, ki v družbi z menedžerji lordi Falstafi petih velesil v OZN, v Varnostnem svetu in na borzah s proizvajalci orožja v montiranih vojnah lažejo, kradejo in ropajo. In na mirovnih konferencah krezovsko jejo, pijejo in uživaško poslušajo Dolarjev oblastni Smeh pa Funtov, Frankov, Markin, Jenov in Rubljev Smeh. Skratka, krohotanje stoobraznih kameleonskih Smehov.

In zgodi se vstajenje nesmrtnega Nikolaja Vasiljeviča Gogolja. Napiše komedijo »REVIZOR 1999«. Od Kraljevičev velekapitala in menedžerjev lordov Falstafov plačani kritiki »REVIZORJA 1999« raztrgajo. Užaljeni Gogolj jim odgovori: »Žal mi je, da ni nihče opazil poštene osebe, ki nastopa v moji komediji od začetka do konca. Ta poštena oseba je – Smeh! Moj Smeh! On je plemenit, je pogumen, ker se je odločil, da z blago ironijo razkrinkava zlo, ne glede na nizek pomen, ki mu ga odkazuje vaš svet. Zagovarjam Smeh, ker je pomembnejši, kakor mislite. Ne zagovarjam vaših janusovskih Smehov. Ne tistih Smehov, ki jih vzbujajo vaša požrešnost, objestnost, jezljivost in bolesta razpoloženja bledih značajev. Zagovarjam tisti Smeh, ki človeka vzpodbu-

* Meditacija na 31. mednarodnem srečanju PEN-klubov na Bledu, 20.–25. maja 1998.

di, da presunjen pogumno vprašuje: »A so res taki ljudje na svetu, ki pravijo, da Smeh le bežno razburi. Razburja samo to, kar je mračno, temno. Smeh pa je svetel!«

V krohotanju kameleonskih Smehov Kraljevičev velekapitala in menedžerjev lordov Falstafov petih velesil – ne svetlega Gogoljeva Smeha ne iz raja pregnanega Rajskega Smeha ne slišimo več.

Pascal je zapisal: »Dva podobna obraza, na primer, enojajčnih dvojčkov. Vsak zase ne zbuja smeha. Drug ob drugem pa prebudita smeh s svojo zrcalno podobnostjo.« Na to Pascalovo opazovanje Henri Bergson v knjigi »Esej o smehu« navezuje svoje naslednje misli: »Zares živo življenje se ne bi smelo ponavljati. Tam, kjer vidimo ponavljanje, popolno podobnost – sumimo, da zadaj za živim deluje neki mehanizem. Ob dveh obrazih, ki sta si preveč podobna, pričnemo misliti na dva primerka, dobljena z istim kalupom, ali na dva odtisa istega pečata ali na dve reprodukciji istega klišeja. Skratka, na postopek industrijske izdelave. Resnični vzrok smeha je tukaj to, da je življenje nagnjeno v smer mehaničnosti.«

Ob teh Bergsonovih mislih slišim Kasandro, ki prerokuje epidemično nesrečo: In nori znanstveniki naklonirajo vedno več popolnoma enakih ljudi. In ta jalova enakost je grozljivo smešna. In na vse strani sveta odmeva Kloniran Smeh ...

In klonirani Kajni ubijajo klonirane Able. In na Zemlji, mrzli blodeči zvezdi, je vedno več klošarjev, ki jih klonirajo podobne bridke usode. Uho mrzle blodeče zvezde jih poslušā:

Prvi klošar: »Rad imam samo še tekoči smeh. Ne teče iz mene. Teče vame. Iz litrske steklenice vina. Najcenejšega.«

Drugi klošar: »A smeh? Pozabil sem že, kakšen je. Moj smeh je ... je jok brez solz. Pekoč. Suh jok.«

Tretji klošar: »Govorim nemško, francosko, angleško. Hemingwaya sem vsega prebral v originalu. Njegov moški ironični smeh je heroin. Zapeljivo mi šepeta: Moraš slišati ... tako kot Hemingway... krik zadnjega smeha ... iz pištole, iz revolverja ali iz puške v glavo. – A ne govoriš preveč patetično? – Če bi tako govoril ti, mestni pisun, bi bilo patetično! Jaz sem klošar. Govorim heroinsko. Zame je heroin hemingvejski smeh, ki ga edino klošar lahko razume. In ljubi!«

Četrti klošar: »A če se še kdaj smejem? V tej klapi sem najstarejši klošar. Tako star, da sem postal pesnik. Po dveh flaškah merlota se zvečer kar naprej smejem. Samemu sebi do grenkih solz, ki jih požiram z zadnjimi požirki merlota. In smejem se doušnikom – s pomilovalnim smehom – ljudem, ki vodi jih le um – s posvarjajočim smehom – grabljivcem slave in zlata – z razkrinkujočim smehom – vladarjem hromega srca – z obtožujočim smehom – borilcem za veseli svet – častilcem vina in deklet – z nazdravljajočim smehom!«

In utelešeno zlo, stoimenski Hudič, Satan, Vrag, Belcebub, Mefisto v Goethejevem Faustu in krščanski Lucifer so za mojim hrbtom šteli, koliko Smehov sem napisal. Našteli so jih osemnajst. Ta množica smehov je Hudiča, najbolj ciničnega cinika vseh časov, tako razveselila, da se je neronsko zasmejal. In je rekel: Ej, mrzla blodeča zvezda, poslušaj sinopsis za moj avtorski film »Balada o Smehu«:

Nekoč je živel moj sedemkrat sedemnajsti nezakonski sin grof Črnuh. Rad je pil in klel in crkljal hudobne želje, da mu je srd dozorel v prismuknjeno povelje: Kdor zasmejal se bo naglas, bo šel past podgane v graščinsko ječo. V moji grofiji sta smeh in veselje prepovedana! In mlad pisar prične po grofiji sejati žito puntarskega poguma. In grof Črnuh ga vrže v kletno samico. Pisar pa se grofu smeje v brk: Naj gre k hudiču tvoj ukaz, tvoj bič in keha! Zahtevamo za slednjo vas, za vse, svobodo smeha! – Grof Črnuh mu reče: Čvekač, nergač, tvoj smeh ti v smrt odvleče mojih rabljev korobač in mraz in tema ječe. Pisar pa dolge mesece mu govori: Čeprav bo moj hrbet odrt in bo moja koža zrezana na jermene, se bom smejal, dokler me smrt v prerani grob ne dene. – Grof Črnuh naenkrat na smrt zboli. Pisar mu reče: Ozdravel boš takoj, ko boš zaslišal svoj lastni smeh. – Grof Črnuh pa se ne zna več smejati. Umira in zbesni. Njegovi rablji po vsej grofiji ubijejo slehernega, če se samo nasmehne. Potem pa zavre tlačanska kri. Puntarji privro na grad in grofa Črnuha ubijejo. Pisar prične pisati veselejšo kroniko življenja. Hudič pa puhne neronski smeh v njegovo optimistično pero: Svet je vrtiljak, pisarček! Med svobodnimi tlačani si bo najmočnejši svobodnjak spet zlatá nagrabil in pozabil punt in čast in kri, ko dosti ran je skupil, in z bičem in prevarami bo spet oblast si kupil. Postal bo novi grof Črnuh, ki spet razbobnal bo ukaz: Kdor zasmejal se bo naglas, ta šel bo past podgane v graščinsko ječo – bam, brbam – kjer klešče, bat, kolesa in vrv in mučilni tram so lujtrice v nebesa! Ja, ja, pisar, tak bo moj avtorski film »Balada o smehu«.

Samo navdih padlega angela Hudiča zmore skomponirati zlobno »Balado o smehu«. Kajti, ali je pod soncem kje kakšna balada, v kateri je prostora za smeh? Balade so besedila za umiranje in grozo, za strah in smrtni znoj, ki oblije človeka v stiski. Takrat mu ni do smeha. Ob Hudičevi »Baladi o smehu« je temeljno vprašanje, kaj se je zgodilo s Smehom, da je zašel v balado? Padli angel Hudič žvepleno odgovarja: Iz raja pregnani Rajski smeh je zašel v balado, ker je razpadel na tistih osemnajst Smehov, katere si sam napisal, sentimentalni pisar! In katerih očetje in vzgojitelji smo Hudiči, Satani, Mefisti, Luciferji nebes in pekla blodečih ljudi na mrzli blodeči zvezdi. Teh osemnajst Smehov smo sklonirali v en sam Smeh. Na koncu tisočletja se tisočletju v slovo smeje sklonirani BALADNI SMEH.

Kljub neronsko glasnemu smejanju Hudičevega skloniranega BALAD-NEGA SMEHA slišim – kako se iz raja pregnani Rajski smeh srebrno smeje, podobno Zelenemu Smehu šumečih gotskih smrek v pomladnem vetru ...